

ԲԱՂԱՔ ԱԿ ԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿ ԱՆ ԵՒ ԱՌԵԻՏՐԱԿ ԱՆ

ALL THE ABOVE

2011.06.29 00:48:00 1879

1128

ቶ ሲ ገ ሰ ቶ ሲ ካ ሲ ኒ

[illegible]

ԳԻՏԼԿԱՆ

ԿԵՐՆ—ԳԻՏՈՒԹԻԻՆ.

ԱՅԼԱԲՆ ԵՎԷՆ ԻԿԳՈՒՄՆ ՍՐԵՒԶՆ

17350 և մի քանի

(Եւրոպ. Բազմութիւն Եւ վերջ : Տես թիւ 1127 :)

Սրբազան Մատենախոնքը սակայն ինքզինքը ծածկելու ստիպուած էր, ինչպէս որ է մինչև հիմա գնանդի կ'երկնէին սրբապիղծներէ որք իր անունով աշխարհիկ պաշափարաց չարող լիլդ առնան Սրբազան մատենախոնքէն արդի նեւ լուրջ տմեռմամբ մասը դեռ չգիտէր թէ ինչ է իր կատարած արատը թեան իմաստը, իրում է կամ երբեք չէ ընդունած բուն մատենախոնքի պաշտօնաց բանալին, որովհետև հասկնալ իր խորհրդատար նշաններով լի պատկերները և ոչինչ կրթական, քանդակագիր դասերէն որոշեմ գաւառացուած են իր ժողովատեղին գործերը:

Այդ պատկերը կամ նշանադիրը բացարձակ փառքեան գործնականներն են, բայց ճշմարտ ներկայութեան քմային կարող են կարգաւ: ճշմարտ ներկայութեան միակ փառքն եղող սրբազան մատենախոնքի փնտրանքի պիտի մնայ իր խորհրդատար նշանի և պատկերի կորուսանէ իր շուրջը ապա եղանակները մինչև որ իմացականութեան բաւարարող արդի տարածքէն իր զերիշխանութեան հասկնալով պատկեր և առ Գերիշխանութեան վարդապետութիւնը և առ Գերիշխանութիւն հոգաւարութիւնը անհաստատ մնացին:

Պէրլինի դաշնագրութիւնը ճշմարիտ
թիւն մը դառնայ

Հեռափորք կըմանուցանեն որ զորապետ Բօ-
պէրթս կրկին Քապուլի վրայ քաշելու սկսած է։
Լորտ Լիթթըն գիր յը ուղղած է առ Բմիր
խմացունելով անոր թէ Քապուլի վրայ զօրք հա-
նել տուած է ի պաշտպանութիւն և յօգնութիւն
իրեն (Էմիրին), և թէ կրինդրէ որ ինքն ալ ջա-
նայ անդ իրական զօրաց յաջողութեան և զօրա-
բանակին ընթացիյ դիւրութեան օգնել։ Էմիրը
կըպտտասխանէ լորտ Լիթթընի թէ պատիւ ու-
նի իր նաժան բնդունելու, թէ կատարելապէս
հասկցած է զայն, թէ իր վստահութիւնը վերա-
հաստատուած է, թէ մեծ մխիթարութիւն մը
զգացած է իր (Լորտին) ցցուցած բարեկամու-
թեան համար։ Յաւ կը յայտնէ վերջին արկա-
ծից վրայ, այսու ամենայնիւ անշնար է, կըսէ,
մարտելի ընդդէմ՝ կամացն Աստուծոյ, կըխոս-
տանայ ռակայն յանցապարտից արժանի պատու-
հալը տալ։ Ութն օրէ ի վեր, կը յաւելու Էմիրը
կարողացայ իմ և ընտանեացոյ կեանքը պահ-
պանել շարհը ինձի հաւատարիմ մնացող հպա-
տակացոյ։ Այս վախճանին հասայ, թէ զանոնք
պարգևօք ընուրով և թէ ապստամբները խաբե-
լով, Եթէ Աստուած կամի, ընդ փոթ իրենց
արժանի պատիժը պիտի կրեն ապստամբները,
և ամեն բան պիտի վերջանայ ի դոհունակու-
թիւն անգլիական կառաքարութեան։ Քառա-
ռաց բնակիչներէն բարձրագիւ անձինք ապրա-
տամբեցան, բայց կը հսկեմ՝ միշտ ընդ նոսա ի-
մատուստ։ Բոլոր ճիշդ թափեցի՝ Գուլամ—Հիւ-
սէյինի ապահովութեան համար . . . :

Եագուպ Խանի յիշած այս ապստամբութիւն-
ները ստոյգ են, զի նորանոր հեռագիրներ կ'ի-
մացուեն իմ է, հազիւ կ'յցած է էմիրը Քիւլջի
փախչիլ իր որդւոյն Յալուտ Եաշի հետ, նկա-
տելով որ ապստամբաց խռժանը միշտ գրաւած
է Քազուլը ուր մեծամեծ պատրաստութիւններ

տիեզերական մասնունթեան մէջ , ինչպէս որ քրիստոնէութիւնը , շահամու ձեռաց միջոցով , իր սկզբնական շինութեան Գործը տարբեր գործիքով հաստատել փորձեց , մասնունթիւնը իրեն հակառակ տարբեր և այլակիօն մասնունթիւն մ'ալ ունեցաւ , որ Գաղղիոյ յեղափոխութեանց աղէտից պատճառն եղաւ , ինչպէս որ քրիստոնէութիւնն ալ իրեն հակառակ այլակիօն քրիստոնէութիւն մ'ունեցաւ միջին դարու մէջ և խաբոյիով դրոշմեց իր ծակտին վրայ գազանութեան և ապստամբութեան կնիքո :

ճշմարիտ մասնութիւնն ու ճշմարիտ քրիստոնէութիւնը՝ երկուորեակ քոյրեր են որք անբաժան պիտի մնան տիեզերաց վրայ, մինչև որ բանա կանոնութիւնը թաղաւորէ և Հերմէսի գաւազանը միայն իշխէ աշխարհիս վրայ, իր սքանչելի աւանդութիւններն ունի նախնի մասօնութիւնը, որոց գլխաւորը յառաջ կը բերեմք հոս հասկցունելու համար թէ ինչ գեղեցիկ և ինչ փրկարար հիման վրայ հաստատուած է նա, յայտարարելով երկրորդ անգամ թէ արդի մասօն եղբայրները իրաւունք չպիտի կրնան ունենալ գրոյս հեղինակն իբր գաղտնիք ի վեր հանող համարել, նկատելով որ խօսքերնիս նախնի սրբազան և փիլիսոփայական մասօնութեան ժողով

Ահաւասիկ յիշեալ ասանդուկիւնը ,
Երբոր Ստոյմեն տաճարը շինել տուաւ , յա-
տակագիծը Հիրամ անունով ճարտարագետի մը
յանձնեց , Հիրամ իր գործաց մէջ կարգ դնելու
համար՝ գործաւորները իմաստուն կարգաց բաժ-
նեց , և բազմաթիւ բլլայնուն համար , որպէսդի

Մինչդեռ իրերն այլ զիճակն ունին, քանի՜ մը օր առաջ հասած հեռագիրք կ'իմացունենին որ Քապուլի վրայ յառաջացող անգլիական զւարանակը տալնապի մէջ է :

Անցեալ շարաթ առուր հելլենակոն սահմանադրխոց համար տեղի ունեցած բանակցոյ թեւեւ ոչինչ արդիւնք գոյացաւ :

ՀԵԼԼԵՆԱԿ Ն ԽՆԴԻՐԸ

Մեծ տէրութեանց գեապաններու՝ հեղեհա-
նական խնդրոյ մասին ինչ միջոց ձեռք առնել-
նուն վրայ հրահանգնել եկան և Յայնապղէս կըըը-
ցունեն այս հրահանգները որ Յունաստան և
Տաճկաստան կըպարտաւորին իբր բանակցու-
թեան հիմ բռնել Պէրլինի դաշնադրութեան
ժիրդ տաեանադրութիւնը։ Ասկէ զատ տեղեկա-
ցանք որ (և իրաւունք ունիմք մեծապէս այս
տեղեկութեան հաւատալու) անգլիական դես-
պտը հրամաններ ստացած է երկու կողմն ալ
հրաւիրել և հասաձայնելով ժ. Գ. ատենադրու-
թիւնը հիմ բռնել բանակցութեան Կ'իմանամք
նաև որ իտալական դեսպան Գ. օնթ Գորթի ևս
միևեոյն հրամանն ստացած է, սա տարբերու-
թեամբ որ միշտ համակամ ընթանայ գաղղիա-
կան դեսպանին հետ որոյ որոշումները միշտ ըն
գունելի պիտի ըլլան Մ. Գերթիի կողմանէ։ Շատ
կարելի է որ Բ. Դրան՝ ժ. Գ. ատենադրութիւնը
իբր հիմ բռնել տալու համար ըլլալիք բանակ-
ցութիւնք յաջողին։ Կրնամք յուսալ մանաւանդ
որ Գ. օմիսիօնի Տրդ. նիստը չպիտի ուշանայ և թէ
պիտի հրաւիրուի գալ շաբաթ խորհրդակցու-
թեան ևսկեւ խնդրոյն հիման վրայ ։

(Bury and Gosper)

Տեղե Նե-շ լրացրին Բէդ-րսպուրիի թ զթ ակիցն
իւր վերջին նամակներէն միոյն մէջ Ռուսիոյ կա-
ռավարութեան կատարած կամ կատարել որո-

գոհանք ճշմանայ, իւրաքանչիւր կարգի մասնաւոր խօսքեր և նշաններ հնարեց և Այս կարգերը 3 էին, այսինքն Աշակերտք, Օգնականք, վարպետք ։ Հիրամի նպատակն էր թէ՛ զանոնք իրենց գործաց համեմատ կանչել և թէ՛ իրենց արժանեաց համեմատ՝ զիրենք ի գործ մղել ։ Արդ, Օգնականներէն 3 հոգի ուղեցին վարպետաց կարգը բռնի յափշտակել առանց արժանիք ունենալու ։ Ուստի տաճարին 3 դռանց մէջ դարանամուտ եղան և երբ Հիրամ պատրաստուեցաւ տաճարէն դուրս ելնելու, դարանամուտներէն մին ինդրեց անորմէ՝ որ վարպետաց կարգին յատուկ եղող բառը ըսէ իրեն, ձեռքի քանակովն սպառնալով ։ Հիրամսպաղեալ պատասխանեց.— Բու ինձմէ ինդրած բառդ ես այդ կերպով չընդունեցի.— այսինքն սպառնալեօք չտիրացայ ես այդ բառին ։ Ուստի կատաղի Օգնականը երկաթեայ ԲԱՆԱԿով զաշկաւ Ատոն հիրամի և առաջին վէրքը տուաւ անոր ։

Անտոն Նիրամերկորդդ գրան դիմեց, երկրորդ գարնամուտ Օգնականը կար հոն որ միևնոյն բառը խնդրեց մեծ—վարպետէն, որմէ միևնոյն պատասխանն առաւ : վայրագ Օգնականը Ան-
հիկէ Ալեքսիով հարուած մը տուաւ անոր (ոմանք
կըսեն թէ Ալեքսիով հարուածեց . . .) Նիրամեր-
կոսմու ստիպուեցաւ երրորդ գրան դիմելու,
որ կը պատէր երրորդ գարնամուտ Օգնա-
կանը : միևնոյն խնդիր, միևնոյն պատասխան
ուստի անգգամ Օգնականը ԹԱԿի հարուածով
սպաննեց զԱն—վարպետը : Այս 3 մարդաս-
պան Օգնականք՝ վարպետին դէպքը հողակոյ-

շած անուանմանց վրայ խօսելով, կրտս թէ կոմս
Լորիս Մէլիքով զօրավարին Ռէդրսպուրկի և
շրջակայից ընդ հանուր կառավարչական անուանման
ընդհանուր գործունակութիւնն պիտի պատճառէ :
« Լորիս Մէլիքով զօրավարը, կրտս թէ լիակատար
իւր ցարդ վարած պաշտօններուն մէջ վարչա-
կան մեծ կարողութիւնն ցուցած է, և իւր ան-
ուանումն ուշադրութեան արժանի սա կէտն
ալ ունի, որ ինք առաջին Հայազգին է որ Ռու-
սիոյ վեհա-կայսեր անձին մօտ այսքան բարձր
պաշտօնի մը կը կոչուի : Լորիս Մէլիքով՝ կուրքօ
զօրավարին կը յաջորդէ, որ անցեալ Ապրիլ ամ-
սոյ մէջ Ունչականաց գէմ ինչ ինչ միջոցներ
ձեռք առնուած ժամանակ Ռէդրսպուրկի առ-
ժամանակեայ ընդհանուր կառավարիչ անուա-
նած էր : Այդ առժամանակեայ պաշտօնն այժմ
ճնշուած, և Լորիս Մէլիքով զօրավարն իրապէս
ընդհանուր կառավարիչ եղած է : Թղթակիցը
կրտս թէ Չարն իւր անուան տօնախմբութեան
օրը վաւերացուցած և ստորագրած է Լորիս Մէ-
լիքովի և այլոց անուանումները : Ռուսիոյ գա-
ւաթառանգ իշխանը (Չարնիւր) վերջին պատե-
րազմին ժամանակ Եւրոպական թուրքիոյ կողմը
Ռուսական բանակին ընդհանուր հրամանատարի
պաշտօն վարող Նիքոլա Մեծ Գրքին յաջորդած
է իբրեւ ընդհանուր հրամանատար Ռէդրսպուր-
կի զինուորական շրջանակին, և Աղէքսանդր
կայսեր կրտսեր որդի Վլատիմիր Մեծ Գրքին
ալ իւր եղբոր (Չարնիւր) տեղ կայսերական
թիկնապահ զօրաբանակին ընդհանուր հրամա-
նատար եղած է :

ՄԱՍԻՍ

Եղիպտական Մօնիթօրը կը հերքէ՝ Եգիպտոս-
ի և Հապէշիստանի յարաբերութեանց մասին
եղած աննպաստ տարաձայնութիւնները :
Կօրտօն փայա բնաւ պաշտօն չունի որ և է
երկրական խնդրոյ մասին, իր միակ պաշտօնն է
յայտնել և հաստատել թէ եգիպտական կա-
ռավարութիւնը կը ռազմայ միշտ խաղաղութիւն
ապրիլ իր զրացեաց հետ, և հրաւիրել զայնս
որ փոխադարձաբար այս եղանակաւ վարուին
Եգիպտոսի դէմ :
Կրտսի նաև թէ Կօրտօն փայայի Պօկօսի և
Կալլապատի սահմանագրութիւններուն տարապի-
ւե՛ր երբէք յարձակողական կամ թշնամական
նպատակի մը չէր ծառայէր :

Սեպտեմբեր 9 թուով բարեյուսոյ—գլուխէն
եկած լուրերը կ'իմացունեն թէ Սեթիվայօ նաւ

տի մը տակ թաղեցին, և այս յանպատրաստից
գերեզմանին վրայ Ագախայի ճիւղմը անկելով
խոյս տուին, ինչպէս որ Կայէն խոյս տուաւ Ա-
բէլն սպաննելով :
Տեսնելով որ իր ճարտարապետը չկերպառա-
նար Սողոմոն 9 վարպետ զրկեց զանի փնտուելու :
Ագախային ճիւղը դիակին տեղը մասնից, և
վարպետները հանեցին զայն հողին տակէն և
վերցուցին սապէս գոչելով Մ'ա՛գ Պէն'ա՛գ, որ կը-
նշանակէ թէ, Բիւր Կոլէն կը շարունակէ : Հիւրավար վա-
յելած վերջին յարգանքը կատարելէ ետեւ Սո-
ղոմոն 27 վարպետ զրկեց սպաննելները փնտուե-
լու : Առաջինը քարայրի մը մէջ գտնուեցաւ,
քովը կանգեղ մը կը վաւեր, և ոտից տակէն
առուակ մը կը հոսէր, նաև թոյլ մը կար մօտը
ի պաշտպանութիւն անձին : Քարայրը մասնող
վարպետը, ճանչելով զմարդասպանը, թուրը
առաւ և զարկաւ անոր սապէս գոչելով Նեգի'ա՛գ,
որ կը նշանակէ վե՛շ : Գլուխը Սողոմոնի տարին
որ տեսնելով սոսկաց և սպաննելիք մեռցնողին
ըսաւ, Եւրասիական Բիւլէ չէ՛ր գիտէր որ պատե-
րապետը ինչի վերաբերած էր : Յայնժամ բոլոր
վարպետները խոնարհելով շնորհ հայցեցին Սո-
ղոմոնէ սպաննելիք մեռցնողին համար՝ որոյ ե-
ռանդը զինքն ի չափազանցութիւն մղած էր :
Երկրորդ սպաննելիք մասնուեցաւ բուն իրեն ա-
պաստան տուող մարդէն : Տաք մացառի մը
քով, ժայռի մը մէջ պահուած էր, որոյ վրայ
ծիրանի գօտի մը կը զոյար, մօտը Շիւն մը պառ-
կած էր, իսկ վարպետները շունին հակողու-
թիւնը խաբելով յանցաւորը բռնեցին և երու-

մտաւ, 14ին, ի Տիւրնֆօրտ : Հոս կը սպասուի
նա քիչ ատենէ, դղեակին մէջ սենեակներ կը-
պատրաստուին առ ի ընդունելութիւն նորին :
Չօրապետ վօլքըյէ Սթրէյ հասած է :
Անդիացեաց գէմ զէնք առնող բոլոր Զու-
լու գլխաւորք հնազանդեցան :

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ոստիկանութեան դրան տեղեկագրութեանց
վրայ Արդարութեան գործոց Բարձրապետի
նախարարը ծանուցագիր մ'ուղղելով ի Պատ-
րիարքարան, տեղեկութիւն պահանջած էր այն
անկարգութեանց վրայ՝ որ անցեալները տեղի
ունեցան Ղալաթիոյ խորհրդարանին մէջ խառն
ժողովոյ գումարման պահուն և իսկիւտարի Յ.
Խաչ եկեղեցիոյ մէջ եկեղեցական ժամերգու-
թեան միջոցին :

Ամենա Ս. Պատրիարքն Արդարութեան գոր-
ծոց բարձր. նախարարին պատասխանելով թէ
այս անկարգութիւնները յարուցանողները պար-
զամիտ անձեր են, որ ազգին մէջ խռովութիւն
սերմանելու կանխակալ գիտում մը չունենալ
կըլծուին և զանազան իրարմացութեամբ ու
զրգուիչ հրատարակութեանց անսալով առաջ-
նորդուած կը կարծուին այս ընթացքին, հարկ
դատեց նաև Մասնախումբ մը կազմել, որ պաշ-
տօն պիտի ունենայ թէ այս վերջին գէպքերուն
և թէ տասնէ հինգ տարիէ ի վեր ժամանակ առ-
ժամանակ ազգին մէջ տեղի ունեցած արպիտի
անկարգութեանց վրայ քննութիւն մը բանալ
և անոնց բուն հեղինակները գտնել :

Արդ՝ հրամանաւ Նորին բարձր Սրբազնութե
այսու պաշտօնական ծանուցմամբ այն տնօրի-
նութիւնը հրատարակելով կը յայտարարեմ ի
պաշտօնէ՝ որ այսուհետեւ երբ այս տեսակ ան-
կարգութիւններ և կամ հասարակութեան մէջ
որեւէ զրգուած և գայլակցութիւն ծառայելու
մօռք հրատարակութիւններ ահալի ունենան,
ոչեւ անպատիւ պիտի մնան անոնց հեղինակնե-
րը :

Նախադաս գաւառատա. խորհրդոյ

Պօլս վարդապետ Խօյն-Բեան

Կ. Պօլս, 15 Սեպտ. 1879

ի Պատրիարքարանի Հայոց

սաղէմ բերին, ուր իր վերջին պատիժը կրեց :
Երրորդ սպաննելիք Արթիմը մը սպաննուեցաւ,
սակոյն հարկ եղաւ վարպետներուն որ Արիւծին
յաղթեն որպէսզի կարենային դիակը ձեռք ձը-
գել, իսկ ոմանք ալ կրօնէ թէ ինքզինքը պաշտ-
պանեց կացինի հարուածով ընդդէմ վարպե-
տաց, որք վերջապէս յաջողեցան զինքը զինա-
թափ ընելով Սողոմոնի տանիլ Սողոմոն պատե-
ցաւ : Այսպէս է ահա Սրբազան մասնութեան ոյ-
լորտական ծագումը, որոյ բացատրութիւնը
հարկ է որ տամք ի գիտութիւն հետաքրքիր
ընթերցողաց :

Ահա տալիս,
Սողոմոն՝ բարձրագոյն գիտութեան և իմաս-
տութեան անձնաւորութիւնն է, ինչպէս որ Աս-
տուածաշունչը ևս այսպէս կը ներկայէ զնա :
Տոճառը՝ բանականութեան գերիշխանու-
թեանը երկրի վրայ տիրելուն իրականութիւնը
և պատկերն է :
Հիւրամը՝ մարդն է որ գիտութեան և իմաս-
տութեան հնազանդելով իշխանութեան կը հաս-
նի : Մարդը՝ արդարութեամբ և կարգով կը կա-
ռավարէ մէն միայն իր գործոց համեմատ հա-
տուցանելով :

Ուրտին իւրաքանչիւր ստատիստիք Բառ մը
ունի, որով իմացականութիւնը կը յայտնուի :
Հիւրամի համար միայն մէկ Բառ կայ և այս
բառը 3 կերպով կ'արտասանուի :
Մէկ կերպը Աշակերտաց համար է և կը նշա-
նակէ Բնութիւնն որ աշխատանքով և գործով
կը յայտնուի :

ԼՈՒՍԻՆԱՆ ԻՇԽԱՆՔ

Կիպրոսի Երուսաղիմայ եւ Հայաստանի
(Շարունակութիւն եւ վերջ : Տես թիւ 1127 :)

Գետ վերջանալոյ Տաճկական պատերազմին
իշխանազն Լուսինի հրաժարեցաւ ի զինուորա-
կան ծառայութենէ, և քանի մը տարիէ յետոյ
վերադարձաւ ի Ռուսաստան, ուր ընդունուե-
ցաւ իբր «արալաշ» ինքն յաւել գծէ Կիպրոսի իս-
գաւարական յեղին, ինչպէս նշանակուած է նորա
զինուորական ծառայութեան պաշտօնական
վկայագրին մէջ, որ տուեալ է նմա ի վեհա-
կայսերէն Ռուսաց :

1863 թուին, երբ վար առնուեցաւ Յունաց
գահէն թագաւորն Օթոն, մամուլն ուղղակի
ընտրելի կը ցուցանէր այն թագաւորական արմ-
ուն զիշխանն Լուսինի և զորդին Միքայէլ,
իբր ուղղակի ժառանգք Յունաց թագաւորա-
կան գահին :

Լուսինեան գերդաստանի կրտսեր ցեղն է
սերունդ իշխանազն Լուսինի հօրեղբորն, որ
էր արքայազուն իշխանն Ամարի Յովսէփ, որ
1790ին գաղթելով ի Կիպրոսէ յեգիպտոս,
Մակիւքներու կրօնամուրթեանն ստիպեալ ըն-
դունեց անուն Նար-Պէյ : Այս ցեղն ունի ներ-
կայ ժամանակիս երեք գլխաւոր ներկայացու-
ցիչ, որոնք են իշխանազունքն Լէոն—Յովսէփ և
Գուրտոն Ամբրոսիոս որք կը բնակին ի Փարիզ, և
նոցա եղբայր խորէն Նար—Պէյ արքայական
ի Պէշիքթաշ Կոստանդնուպոլսոյ :

Գետ ստորագրութեան գաշնագրին Արի-
Սիմէֆանոսի, Օսմանեան Հայերը ընտրեցին
իւրեանց ներկայացուցիչ զԽորէն արքայական
պոսն Ռուսաց կառավարութեան մօտ : Նա ինքն
եղաւ յետոյ ազգային Պատուիրակ Պէրլինի վե-
հաժողովին առջև : Նոյն միջոցին էր որ կնքուե-
ցաւ գաշնագրութիւնն Յունիս 4ին Մեծին Ռի-
տանիոյ և թուրքիոյ մէջ : Որով Կիպրոս կղզին
կանցի ի Անգլիոյ կառավարութեան ձեռքը :
Բայց արքայական խորէն զոչ ուշացաւ որ և
իցէ անձնական և ընտանեկան բաղձքէ ընդդէմ
ստորագրութեան այն գաշնագրութեան :

Դիտողական յայտարարութիւնն այն գաշնա-
գրի համար ըրին յետոյ Լուսինեան իշխանը
այն ուղերձին մէջ զոր 1878 ամին Յուլիս 12/24
ին զրկած էին առ մարքիզն Սալիզպրի, և զոր
հրատարակեց թայմը լրագիրը մի խմբագրական
յօդուածով ի 16 Օգոստոսի : Բայց որովհետեւ
այս յայտարարութիւնը թողուեցաւ առանց
պատասխանելոյ, ուստի իշխանազն Լուսինի

Երկրորդ կերպը Օգնականաց համար է և կը
նշանակէ Միքայէլ որ կը մեկնուի ի Ռուսիոյ :

Երրորդ կերպը վարպետաց համար է և կը-
նշանակէ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ որ կը մեկնուի իմաս-
տութեամբ :

Այս ան բառն է որ զԱստուած նշանակելու
համար կը գործածեն վարպետները, որոյ ճշմա-
րիտ անունը անտեսելի և անհաղորդելի է :

Տաճարին մէջ 3 դուռ կայ, որ կը նշանակէ
թէ Գերիշխանութեան մէջ 3 աստիճան կայ, թէ
բնութեան մէջ 3 զօրութիւն կայ : Այս աստի-
ճանք և զօրութիւնք մասնական խորհրդոց
մէջ ձեւակերպուած են Գանակով՝ որ կը միացու-
նէ, Լծակով՝ որ կը բարձրացունէ, Թակով՝ որ կը
լնացունէ : Գաղանական բնազդմանց ըմբոստու-
թիւնը սոյն 3 զօրութեամբ կը զինուի իմաստու-
թեան գերիշխանութեանը դէմ : Նշանաբանա-
կան 3 ապստամբ կայ : Ապստամբ բնութեան
դէմ, ապստամբ գիտութեան դէմ, ապստամբ
ճշմարտութեան դէմ : Ասոնք նախնեաց դեռ-
կոց մէջ կերպերի 3 դուռներով նշանակուած
էին : Աստուածաշունչին մէջ ալ նշանակուած
են Գորէ, Տաթան և Արհիւրամ անուններով,
իսկ մասնական պատմութեան մէջ նշանակուած
են անտեսի անուններով որք ծէսերու համեմատ
կը տարբերին :

Առաջինը որ հասարակօրէն Արհիւրամ կամ
պաշիւ Հիւրա՛մ կը կոչուի քանակով մեծ վարպետը
կը զարնէ : Երկրորդը նոյնպէս մեծ վարպետը
կը զարնէ անկիւնաշափով կամ լծակով : Երրոր-
դը վերջապէս թակով վախճան կուտայ Հիւրամի

նորագից նոյնը 2/14ին Մարտի ներկայ տարւոյս
Բէգրադի թիւանական դեսպանին լորտ
Տէֆէրինի միջոցաւ, որ իշխանին յայտարարու-
թիւնը ներկայացուց իւր տէրութեան, բայց
այն ևս առաջինէն տարբեր հետեանք չունեցաւ:
Կ. Պօլսոյ Յունաց Բովակիմ Պատրիարքն կը-
ճանաչէ զԼուդովիկ Լուսինեան իւր «կիպրոսի
իշխան»: Այս տարի փետրուար ամսոյ 3ին Պօլսոյ
ընդհանրական Պատրիարքարանէն զրկուեցաւ
առ իշխանն Լուսինեան հետեւեալ թուովք որ
կըկրէ զՊատրիարքական երկդ լիւսնի արծիւն ի
զինանքան:

«Բարձրապատիւ և վեհալուն իշխան»
«Մեծաւ ուրախութեամբ ստացանք մեք այս
տեղ ի ձեռաց բարձր սրբազան արքեպիսկոպոս
Խորէն Նար-Պէյ Լուսինեանի, որ է մեծ պար-
ճանք և փառք Հայոց ազգին, Ձեր բարձրու-
թեան ամենացանկալի նամակը՝ որ ի 12 Դեկտե-
անցելոյ ամի, յորում բարեհաճն էիք բարե-
կամարար շնորհաւորել մեզ զբարձրանալն մեր
յամենասուրբ և յառաքելական ընդհանրական
Աթոռն:

«Մեծաւ սիրով և բոլոր բերկրութեամբ հոգ-
ւոյ պատասխանելով Ձեզ, մեք մեր սրտի խորէն
կըյայտնեմք ձեր բարձրութեան մեր շնորհա-
կալութիւնը, անդադար աղօթելով առ Բարձր-
եալն Աստուած որ շնորհէ Ձեզ և Ձեր բոլոր ար-
քայազունն ընտանեաց հետ ի միասին երանելի
երկարածիք կեանք, և ամենայն երջանկու-
թիւն ըստ ցանկութեան Ձերում:

Ձերդ բարձրութեան ջերմեանդ
աղօթարար

Պատրիարք Կ. Պօլսոյ Եփէմ:
Իշխան Լուդովիկ յայտարարութեան տուե-
լոյ ի 18 Յունիս 1878 ամի կիսացուի որ նա Տաճ-
կական կառավարութեան ձեռամբ յափշտակ-
ուած Լուսինեանց գանձուն համար վաղուց հե-
տէ դատ բացած է, բայց իրմէ անկախ պարա-
գաններով ստիպուած է զազդեցնել առ ժա-
մանակ զգործնակութիւն նորին:

Նոյն գործիւն մէջ կըյայտարարէ թէ իշ-
խանքն Լեւոն-Յովսէփ Նար Պէյ Լուսինեան,
Գուխտոն—Ամբրոսիոս Նար Պէյ Լուսինեան և
Խորէն արքեպիսկոպոս Նար Պէյ Լուսինեան ի-
րեն մերձաւոր աղգականներն են, հօրեղբօր
որդիք և անդամք կրտսեր Լուսինեան ցեղի
թագաւորական ընտանեաց: Նա իւր անուամբ
և յանուն իւր միակ որդի Միքայէլ Լուսինեա-
նին վերջոյնեալ հօրեղբօր որդեղբ կըթողու-

կենաց, ինչպէս որ կրնն գաղանական բնաղդ-
մանք, երբ բանականութիւնը ճշնելով բարե-
կարգութիւն ընել կուզեն յանուն բռնութեան,
երկուդի: Հիւրամի գերեզմանին վրայ եղած ա-
գաւիտի ճիւղը մեր խորաններու վրայ եղած
ԽԱՂԻ կընշանակէ, գիտութեան, նշանն է այս
որ կապի ջան զգիտութիւն, դալար ճիւղն է
այս՝ որ նոր գարուններ կ'աւաւտէ: Մարդիկ
երբոր այսպէս բնութեան կարգը խանգարեցին
նախախնամութիւնը միջամուտ եղաւ զայն վե-
րտին հաստատելու համար, ինչպէս որ Սողոմոն
միջամուտ եղաւ Հիւրամի մահուան վրէժը լուծե-
լու համար:

Քանակով զարնողը՝ թուրով կըմեռնի: Լծա-
կով զարնողը կացինին տակ պիտի մեռնի: Ար-
քայապաններու համար երկնային վճիռ կընկա-
տուի այդ: Թակով զարնողն իր գործածած
զորութեան զօհ պիտի ըլլայ և առիւծէն պիտի
փարատուի:

Քանակով սպանիլը մատնուեցաւ զինքը լու-
սաւորող կանգեղէն, իր ծարաւն յագեցունող
առուակէն, այսինքն փոխարէն պատիժը (գըս-
տա) վիճակեցաւ իրեն: Լծակով սպանիլը՝ յե-
ղակարծ բռնուեցաւ, իր հսկողութիւնը քնացող
չունին նման թերի ըլլալով և իր մեղաւորներէն
մատնուեցաւ, այսինքն անիշխանութիւնը մայր
է մատնութեանց:

Հիւրամի ապականեալ դիակը կ'իմացունէ թէ
ձեւերը կըփոխուին, այլ ոգին կըմնայ: Առաջին
սպանիլին մօտէն հոսող առուակը Մովսէսի ջրհե-
ղեղը կըբերկայացնէ որ բնութեան զէմ է Եւթ-
իւր պատուաւոր: Տօթակէղ մացառը և ծիրանի

զորորդը մասն այն ամեն դուռարի, դրամա-
գիւրի և տոկոսի, զոր նորա կարող կըլինին յետս
ստանալ:

Թէ ինչ տրգասիք կուենայ այս ձեռնարկու-
թիւն իշխանալն Լուսինեաներու, առ ի ձեռս
բերել թէ իւրեանց վերաբերեալ դրամագլու-
խըն, և թէ կ'իպրոսի զանազան գաւառաց մէջ
գանաւած հողերը որ էին ցեղական կայք և մաս-
նաւոր սեփականութիւնք այս թագաւորական
ընտանեաց և որ այժմ յարքունիս գրաւուած
են, և որչափ այս պահանջները կրնան յաջողիլ,
զ ժուարին է վճռել: Բայց անկարելի է չտեսո-
վանիլ թէ այս պահանջը նոր դ ժուարութիւն
ներ կ'աւելցնէ արեւելեան գործոց կարգադրման
մէջ:

Արդէն Բրիտանիա հաղիւ թէ կարող է ան-
պատասխանի թողուլ Լուսինեան Լուի Լեւոն-
Յովսէփ և Գուխտոն—Ամբրոսիոս իշխանազուննե-
րէն առ ինքն ուղղեալ այս յայտագրերը, և
զ ժուար է որ պատիւ բերէ նոյն կառավարու-
թեան միայն լուծեամբ պատասխանելը:

Անգղիոյ մտածութիւնը դիւրահասկանալի է,
որովհետեւ տակաւին պարզօրէն յայտնուած է
մինչև ցայսօր Անգղիոյ իրաւունքը կ'իպրոսի վրայ
Այդ կղզին իրականաւոր սեպականութիւնն է
Անգղիոյ, թէ միմիայն կըշահուի առ ժամանակ
մինչև որ ստանայ ի թրքաց իւր պահանջը:

Սորա համար կարելի է և օգուտ ևս է Անգ-
ղիոյ կառավարութեան Լուսինեան իշխաննե-
րուն յայտարարութիւնն անպատասխանի թո-
ղուլը, միմիայն զ ժուարութիւնը նորա մէջ լե-
նելով որ որքան կարելի է՝ եւք մը գտնէ այդ-
ինքրի վճռման, ինքն իշխանն Լուդովիկ Լու-
սինեան ինչպէս կ'երեւի՝ երկու միջոց կառաւար-
կէ իւր պահանջին բաւականութիւն տալու հա-
մար: այսինքն շինել մանրամասն ցանկ երկիր-
ներու և կալուածներու որ Լուսինեան թագա-
ւորական ընտանեաց մասնաւոր սեպականու-
թիւնքն էին, և բարեխղճաբար զայնս գնահա-
տելէն յետոյ, իշխանը կ'առաջարկէ Բրիտանա-
կան կառավարութեան կամ ընդունել պարտա-
ւորութիւն վճարելու գնահատուած զինք կ'իպ-
րոսի այն եկամուտի գումարէն որ կըլինի միա-
ցորդ յետ բարձման այն մասին որ նշանակուած
է Օսմանեան կայսրութեան պարտքը դոյնելու
համար վճարել Բրիտանական տէրութեան, և
կամ թէ յայտնել համաձայնութիւն և տալ ըզ-
կ'իպրոս կղզին առ իշխանն Լուդովիկ Լուսինեան
իւր առ օրինաւորն իշխան, պայմանաւ ընդու-

գտին, որք երկրորդ սպանիլը իմաստեն, կը
ներկայացնեն ԼՈՅՍԸ և ԿԵԱՆՔԸ միտքին ուժ
եղած յանցանքները մատնելով: Վերջապէս
յաղթահարեալ առիւծը կընեղկայայցնէ ոգիին՝
նիւթոյ վրայ քնեցած յալածութիւնը և զօրու-
թեան առ իմացականութիւն ունեցած վերջ-
նական հպատակութիւնը:

Միտքին միութեան տաճարը կանգնելու հո-
մար եղած աշխատութեան սկիզբէն ի վեր Հի-
րամ շատ անգամ սպաննուեցաւ, այլ միշտ
յարութիւն կառնէ, դեռ պիտի սպաննուի,
այլ միշտ պիտի յառնէ: Ղարապէն սպաննուող
Ատոնիան է նա, որ Աստիկին կողմէն փնտայի
կըփոխագրի: Թիֆլիսէ սպաննուող Օզիրիան է
նա: Հալածուող Պիլթագորն է Հիւրամ, Բու-
գոսեան հարստեց պատառած Որբէտուն է նա:
Ներքոյ վրայ մեռնող Մովսէսն է նա: Բուգայէն
մատնուած և Պիլթատունն ի մահ գատապար-
տուած Յիսուան է նա: . . .

Ուրեմն ճշմարիտ մատններն անոնք են՝ որք
Հիւրամի յատակագծով տաճարը շինելու կամ-
քին վրայ հաստատ կըմնան:

Այսպէս է ահա սրբազան մատնութեան այ-
լաբանական ծագումն մեկնութիւնը որ նախ-
նեաց գիտա—կրօնական գափիւրաններէն կ'իջ-
նայ Մատնութիւնը իր ուղիւ և իրական նպա-
տակաւ գիտելով՝ կրօնին պահպանը և քրիս-
տոնեութեան արդարն է: Նաեւ բուն փիլիսո-
փայութիւնն է, սակայն սուտ փիլիսոփաներ ա-
ռիթ եղան ճշմարտները գատապարտել տա-
լու և եկեղեցին յանդէս ստիպուած տեսաւ
ինքզինքը զայն հարածելու: Եկեղեցւոյ այս ըն-

նելոյ իւր վերայ պարտաւորութիւն վճարելոյ
ամբողջ ամէ որոշեալ չտրուի: Թուրքիոյ պարտ-
քն առ Անգղիա, իսկ վերջոյնեալ եկամուտը՝
Թուրքիոյ կառավարութեան ձեռքով Լուսին-
եաններէն յարքունիս գրաւուած դրամագլխին
և կալուածներուն պարտքը ծածկելու յատկա-
ցուի եթէ այն դրամագլուխն և կալուածները
որեկիցէ պատճառաւ կարելի չլինի յետս դարձը-
նել չեղեմականապէս առ Լուսինեան իշխանա-
լունս:

20 Յունիս 1879:

40ԼԱՍ

Սեպտեմբեր 8 տմաթիւով էրզրումէն գըր-
ուած նամակ մը հետեւեալը կըպատմէ, կըսէ
Թէրէմանը Էֆէտը:

«Սեպտ. 8 Կիւրակի որ կան դիւղի մէջ Տաճիկ
մը չնչին պատճառաւ Հայու մը հետ կռուի կը
բռնուի և դանակով կըղարնէ զՀայը: Հայը,
բնականաբար ցաւէն գրգռեալ Տաճիկն կըհայ-
հոյէ, և թէ և կ'ուրն այսքանով կըվերջանայ
երկուքին մէջտեղ, սակայն Միւսլիմանները չնէ
տիմէք օրսուն, պէտքէ միւսպարէք կիւնտէ (բա-
մազան) կեաւուր Միւսլիմանա սէոյսինս ըսելով
կըցանսուն և զինուելով երեկոյին եկեղեցին
կըշջայպատեն, և յաւարտ եկեղեցւոյն, դուռն
երեղ ժողովրդեան վրայ կըյարձակին աւրճա-
նակով, թուրով, բիրով և լիւլիւլով: Հայք ըս-
տիպուելով ինքզինքնին պաշտպանել ընդ փոյթ
կըմիանան և յարձակման դէմ յարձակում կը-
նեն: Երկու կողմէ քանի մը անձեր կըվիրաւոր-
ուին և վերջապէս Հայք յաղթող կըհանդիսա-
նան: Բոլորսիքի գիւղօրէններէն ևս մարդեր կը
հասնին թէ և, սակայն արդէն դունդ մը զօրք
հասած ըլլալով երեկոյին ամեն ինչ լրացած էր:
Երկրորդ օրը կռուարարք ի դատ կըհրաւիրուին
և տաճիկներն մեղապարտ վճուուելով կըբան-
տարկուին:»

«Նմանապէս երեք օր առաջ Տաճիկ մը խոտի
մեծկակ դէղ մը հոյ ճարակ կընէ. յետոյ բըւ-
նուելով կըբանտարկուի, խոտին քնաւը 150
ոսկիէն աւելի կըհայուի:»

«Այս օրերս Դերլանի մէջ Տաճիկները երկու
Հայու աղջիկ կըփախցունեն, եղբւրթիւնը հե-
ռագրով ծանուցուեցաւ մեր Առաջնորդարանի,
սեպտեմբ կառավարութիւնն ինչ պիտի ընէ:

«Քաղաքիս բնակիչներէն որմնադիր Աւետիսին
18 տարեկան մէկ աղջիկը 10 զօրականներէ յա-
փշտակուեցաւ: Աղջկան ծնողքը զօրականները
ճանաչելով իմաց տուին կառավարութեան,

թացքը՝ հակասութեան ահագին և զարհուրելի
անդունդ մը կ'որանար իր աշխ, վասնզի ինք-
զինքը կըհալածէր, վասնզի ուրիշ ձեռի մը տակ
իր անձը կըհարուածէր, վասնզի ինչ որ է իր
կոմիտիստներէն իման վախճանական նպատակը
նոյնն է նաեւ մատնութեան նպատակը, վասնզի
ինչ որ է Գիտութիւնն, նոյնն է նաեւ եկեղեցին
և Մատնութիւնը: Մական, ագէ, բուն նպատա-
կին յաջորդեց շահու նպատակը: Եւ սակայն
Մատնութիւնը իր սրբազան նախորդաց հետե-
ւելով միշտ ծածկեալ կըթողու իր սրբապար-
ները, և իր դեղանի դէմքը կըսքոզէ, ինչպէս
որ մեր Տէրը իր վարդապետութիւնը ծածուկ
պահեց և մասնաւորապէս Բովսաննու հաղորդեց
զայն, և զոր Բովսաննու իսկ այլանդակ լեզուով
մը դրեց: Ուստի մատնութիւնը՝ որ ինքզինքը
կըծածկէ, լոյսէն երկնելուն համար չէ, բնդհա-
կառակն լոյսը անոր փնտած բանն է, անոր
խնդրած, պաշտածն է լոյսը, սրբապիղծներէն
կըվախայ, կեղծ փնտններէն կըխորչի, զըր-
պարտիներէն կըզգուշանայ, և իր սրբազան
դէմքը կըծածկէ բոլոր այն հաւատոյ և բարոյա-
կանութեան թշնամիներէն որք քանակն ու լծա-
կը սպանութեան և չարագործութեան համար
ի կիւր կ'ածեն Օղնականներուն պէս: Այս ուխ-
տը ոչ թէ միայն սրբապիղծուեցաւ, այլ նաեւ
անիշխանութեան գաղանի խմբաց գիմակ և
պարտուակ եղաւ թագ Մովսէս վրիժառուներուն
և տաճարի հերձուածողական գործին շարու-
նակաց աղգեցութեամբ: Փոխանակ Հիւրամի
մահուան վրէժը լուծելու, զանի սպանողներուն
վրէժը լուծեցին:

